

Kansatiede – kansallisuus – kansainvälisyys

Kansatieteen tehtävät ja tutkimuskohteet ovat vaihdelleet eri aikoina. 1930-luvun Suomessa tieteenala oli jopa ideologisesti tärkeä, toteaa Hanna Snellman. Tänäkin kansatieteen tehtävänä on toimia yhteiskunnan omanatuntona ja kansakunnan muistina.

Pohjoisen edusmies, kansanedustaja Niilo Liakka Alatorniolta, lausui puolustaessaan Suomen ensimmäisen kansatieteen professuurin perustamista Valtionvarainvaliokunnassa 1920 seuraavaa: ”-- suomalais-ugrilaisen kansatieteen edustusta johtavassa korkeakoulusamme saanee katsoa paitsi kansallisen sivistyksemme tarpeeksi myös sen kansainvälisen velvoituksen täyttämiseksi, minkä uusi asema meille asettaa.”¹ Liakan puolustama virka, suomalais-ugrilaisen kansatieteen professori Helsingin yliopistossa, perustettiin seuraavana vuonna Liakan ollessa opetusministerinä. Tämä ei olisi onnistunut ellei hanketta ajettaessa olisi voitu viitata vasta itsenäistyneen Suomen kansallisen sivistyksen kehittämisen tärkeyteen. ”Kansallinen identiteetti vaati omien kulttuurimuotojen tutkimuksen selvää korostamista” kuten kansatieteen historiaa tutkinut professori Juhani U.E. Lehtonen on todennut.²

Kansatiede on siis tieteenala, jonka kehittäminen koettiin kansalliseksi tehtäväksi. Tieteenalan juuria voi etsiä halutessa antiikista asti. Pohjoismaissa voidaan viitata Olaus Magnukseen tai Olaus Rudbeckiin. Suomen osalta Daniel Jusleniuksen, joka manasi esiin kaiken mahdollisen määmiä myöten suomalaista etevyyttä todistamaan. Yksi keskeinen tutkimuslinja kulkee H.G. Porthanista ja A.J. Sjögrenistä M.A. Castréniin. Tällä linjalla yhdistyi kriittinen tutkimuslinja kansalliseen innostukseen.³

Taustaideologiat löytyvät Saksasta ja sen kansallisesta romantiikasta. Oma kansa, samaa kieltä puhuva väestö, koettiin kaiken yhteiskunnallisen toiminnan lähtökohdaksi. Saksalainen romantiikka syntyi eräänlaisena kansallisena vastareaktionä Napoleonin soti-en aikana koetuille nöyryyksille. Se kytkeytyi paitsi kieleen myös luontoon ja historiaan, erityisesti keskiaikaiseen ja sitäkin vanhempaan menneisyyteen.⁴ Saksalaisen romantiikan vaikutus ulottui kauas saksalaisen maailman ulkopuolelle, Pohjois- ja Itä-Eurooppaan. Erityisesti käsitys kansan hengestä sai jalansijaa sellaisten pienten kansakuntien keskuudessa, joiden poliittinen tai sivistyksellinen johto oli toisten kansallisuuksien käsissä ja jotka olivat itse riittävän valppaita tämän tilanteen havaitsemaan.⁵ Venäjän vallan alla oleva Suomi oli yksi näistä pienistä kansakunnista, joissa Saksasta tulevat virtaukset löysivät otollisen maaperän.

Vielä tänäkin päivänä on Euroopan tieteellisellä kartalla havaittavissa ne alueet, joissa kansallistunteen synnyttämä kansatiede sai jalansijaa. Raja kulkee Saksan ja Beneluxmaiden välissä: yliopistollisena oppiaineena kansatiedettä opetetaan Saksassa, Pohjoismaissa, Venäjällä, Unkarissa, Sveitsissä ja Färösaarilla, mutta sen sijaan Englannissa, Ranskassa, Italiassa sekä Balkanin maissa kansatiedettä ei yliopistollisena oppiaineena ole. Vanhoissa siirtomaavaloissa ja antiikin perinnön juurilla ei ole ollut samanlaista tar-

*Suomen paikka
kansakuntana maailman
kansojen joukossa
määriteltiin kansatieteen
avulla.*

vetta kansallistunteen – siis oman kansan – kohottamiseen kuin muualla. Näissä maissa mielenkiinto kohdisti eksoottiseen ja kaukaiseen, siirtomaiden asukkaisiin tai – Amerikassa – intiaaneihin. Oma kansallistunto oli vahvoissa valtioissa vahvoilla ilman omaa kansaa tutkivaa kansatiedettäkin.⁶

Meillä Suomessa Porthanin, Sjögrenin ja Castrénin edustama tutkimuslinja liittyi venäläiseen etnografiaan, jättiläisvaltakunnan kansojen ja niiden elinolojen selvittämiseen. Mutta suomalaisten tiedemiesten harjoittamana se sai oman painotuksen, suomalais-ugrilaisuuden. Ei kerätty tietoja vain omasta kansasta vaan koko omasta kieliryhmästä.⁷ Tämän varsin tieteellisen ja tutkimusmatkoihin nojautuneen kansallisen tutkimussuunnan rinnalla vaikutti toinen, kotoisen romantinen suuntaus. Sen ylläpitäjinä olivat etenkin ylioppilaat, jotka halusivat kerätä kauniita kansanpukuja kotimaakuntansa oman heimon kauneusaistin osoittamiseksi.⁸ 1800-luvun ylioppilaiden ahkeruus on kartuttanut tietämystä ja museokokoelmia, ja heidän keräämäänsä aineistoa on hyödynnetty kansallispukuja rekonstruoidessa.⁹

Ylioppilaiden innostus katoavan kansanperinteen tallentamiseksi kumpusi kansallisesta romantiikasta ja innostuksesta kotimaakunnasta löytyviä kansan aarteita kohtaan, mutta siihen vaikutti myös konkreettisempiinkin syy: suomalaisen yhteiskunnan alkava teollistuminen ja urbanisoituminen. Havaittiin, että uuden aikakauden kynnyksellä arvokasta perintöä oli katoamassa. Sen tallentaminen sävytti vuosikymmeniä eteenpäin kansatieteellistä tutkimusta. Suomen paikka kansakuntana maailman kansojen joukossa mää-

riteltiin kansatieteen avulla. Tarve huipentui, kun valtiollinen itsenäisyys oli saavutettu. Kansatiede oli siksi erittäin sopiva itsemäärättyyn apuväline, että sen tutkimuskohteena oli jo 1800-luvulta lähtien ollut talonpoikaisväestö, jonka katsottiin parhaiten säilyttäneen muinaisaikojen perintöä.

TALONPOIKAINEN KANSATIEDE

Kansalaissodan jälkeen talonpoikaisto sai myös poliittisen ulottuvuuden. Sodassa talonpojat olivat monien mielestä osoittaneet sellaisia hyveitä – rohkeutta, päättäväisyyttä ja uskollisuutta –, jotka tulkittiin valtiota tukeviksi. Tämä asetelma korosti heidän tutkimuksensa tärkeyttä. Nimenomaan talonpoikaiskulttuurista tuli viimeistään nyt se perusta, jonka päälle kansakunnan henkinen mahti valettiin. Valkoiselle Suomelle oli ominaista, että talonpoikien ajateltiin muodostavan terveen valtion ytimen.

Tässä valossa ei ole yllättävää, että kansatieteen tutkimuskohteeksi valikoitui nimenomaan Suomen maaseudun väestö. Kansatieteilijät eivät niinkään olleet kiinnostuneita vähäosaisista pieneläjistä tai käsityöläisistä, puhumattakaan kaupunkilaisista. Kansatieteen kansaa olivat nimenomaan maata omistavat talonpojat ja suomalaista kansankulttuuria heidän elämäntapansa, talonpoikaiskulttuuri. Kansatieteilijät työskentelivät pääasiassa museoissa, joilla oli oma tehtävänsä nuoressa valtiossa.¹⁰ Vuonna 1920 Suomen kansallismuseota – ”suomalaisen kansatieteen temppeleä”¹¹ – luonnehdittiin suomalaisten henkiseksi aarreataksi ja sen itsenäisyyden turvaksi.¹²

Perustellusti voi sanoa, että koskaan muulloin kansatiede ei ole ollut Suomelle ideologisesti niin tärkeä tiede kuin 1930-luvulla. Se vahvisti myös talonpoikien merkityksen kasvua politiikassa, joka huipentui ensimmäistä ja toistaiseksi viimeistä kertaa talonpojan, Kyösti Kallion, valinnalla tasavallan presidentiksi.¹³ Tätä kansatieteen kulta-aikaa jatkui 1960-luvulle saakka.¹⁴ 1930-luvulla kansatieteellä oli jopa muotitieteen asema Suomessa. Asemaa vahvistivat epäilemättä saksalaiset esikuvat: Hitlerin Saksassa kansatiede oli erityisasemassa, vaikka Saksa ei sinänsä mikään talonpoikaisvaltio ollutkaan.

1930–1960-luvulla ilmestyneet kansatieteelliset väitöskirjat osoittavat selvästi vallitsevan tutkimussuunnan: Kustaa Vilkuna väiteli vuonna 1935 varsinais-suomalaisten kansanomaisesta taloudesta, 1940-luvulla Toini-Inkeri Kaukonen pellavasta ja hampusta sekä Toivo Vuorela Etelä-Pohjanmaan kansanrakennuksista, 1950-luvulla E.A. Virtanen itäkarjalaisten kalastuksesta, Niilo Valonen kansanomaisesta tuohenkäytöstä, Hilikka Vilppula viljan puinnista, Ragna Ahlbäck merellisistä elinkeinoista Kökarissa ja Veera Valinheimo kehruusta sekä 1960-luvulla Veikko Anttila järvenlaskuyhtiöistä. Muissakin kuin korkeimmissa opinnäytteissä talonpoikaiskulttuuri oli vahvasti edustettuna. Esimerkkinä voi mainita esimerkiksi U.T. Sireliuksen tutkimuksen ryijyistä vuodelta 1924, Albert Hämäläisen tutkimuksen Keski-Suomen kansanrakennuksista vuodelta 1930 ja Asko Vilkunan tutkimuksen suomalaisen karjasuojan vaiheista vuodelta 1961.¹⁵

Varsinkin populaaritieteellisissä artikkeleissaan kansatieteilijät saattoivat käsitellä aiheita, joista maalta muuttanut sivistyneistö tai maaseudun valistunut väki oli kiinnostunut. Sotienvälisen ajan kansatieteilijät olivat yleensä itsekin kotoisin talonpoikaisista oloista maaseudulta. Niinpä he hyvin mielellään käsitelivät kotiseudulta tuttuja asioita artikkeleissa, joissa tekstiä ei tarvinnut pukea tieteellisen esityksen pakkopaitaan. Kansatieteilijät olivatkin innokkaita lehtien avustajia. Esimerkiksi Sakari Pälsi oli yhtä paljon sanomalehtimies kuin tutkija. Kemijokivarteen 1920-luvun alussa suuntautuneella tutkimus-

matkaltaan hän lähetti matkakirjeitä Suomen Kuvalehteen. Aineiston pohjalta hän julkaisi myös monografian.¹⁶ Kustaa Vilkunalle lehtimiehen ammatti oli ollut jopa toiveammatina akateemisten opintojen alkuvaiheessa.¹⁷

MENNEISYYDESTÄ VOIMIA JÄLLEENRAKENNUKSEEN

Jälleenrakennusaikana kansatieteen tehtävä profiloitui jälleen uudella tavalla. Erityisesti Kustaa Vilkuna toimi eräänlaisena yhteiskunnan koossapitäjänä. Kyseessä ei niinkään ollut hänen taitonsa tutkijana, vaan pikemminkin se sosiaalinen tilaus, joka oli olemassa. Kustaa Vilkuna vetosi niihin vahvuuksiin, joita sodasta toipuva Suomi tarvitsi. Vilkunan korostama talkooperinne ja naapuripu olivat juuri sellaisia arvoja, jotka koettiin merkittäviksi. Vuonna 1946 julkaistulla ”Työ ja ilonpito” -teoksella oli osittain käytännöllinen tehtävä: opettaa suomalaisille naapurivun tärkeyttä ja motivoida heitä työskentelmään ahkerasti. Isien töissä yhdistyivät monet tarpeelliset hyveet: käden taidot, talonpoikien itsenäisyys ja suomalainen sisukkuus. Kaupunkien kiivaampi elämänrytmi ja koneiden pauhu eivät saaneet sijaansa jälleenrakennusajan kirjojen sivuilla.¹⁸

Sotienjälkeiselle Suomelle oli ominaista voimakas teollistuminen ja kaupungistuminen sekä edellisistä johtuva maaltamuutto. Ensimmäisen polven kaupunkilaiset tunsivat kiinnostusta niihin juuriin, joista he olivat lähteneet. He tavallaan pakenivat lähiöiden ankeutta maaseudun muistoihin. Tämä kiin-

*Valkoiselle Suomelle
oli ominaista, että
talonpoikien
ajateltiin
muodostavan terveen
valtion ytimen.*

nostus lisäsi myös kansatieteen kiinnostavuutta. Peter von Bagh on runollisesti kuvaillut tukkilaisromantiikalla ratsastavien suomalaisten elokuvien suosiota sanomalla, että ”menneisyys kylpee [tukkilaiselokuvissa] ihanaa, melkein käsinkosketeltavana mutta kuitenkin ikuisesti tavoittamattomana.”¹⁹ Ehkä kansatieteen kiinnostavuuden taustalta on löydettävissä samanlaisia tekijöitä.

Myös kotiseututyö ja museotoiminta oli toisen maailmansodan jälkeisenä aikana vilkasta. Enemmistö nykyisistä kotiseutu- ja paikallismuseoista perustettiin 1950-luvulla. Toiminnan vilkkauteen on löydetty kaksi syytä: yhtäältä sota oli lujittanut ihmisten kiintymistä kotiseutuunsa ja toisaalta karjalaisten siirtolaisuus oli avannut huomaamaan erot oman ja vieraan välillä.²⁰ Vilkkaalla muutto- liikkeellä oli varmasti oma vaikutuksensa. Museot tekivät paikallisella tasolla saman, minkä kansatiede kansallisella tasolla. Museoiden sosiaalisena tilauksena oli lujittaa oman alueen väestön identiteettiä kuvailemalla ilmiöitä ja asettamalla esille artefakteja, joiden avulla esi-isät olivat elämän arjesta ja juhlasta selvinneet, ja jonka luomalle perustalle nykyinen elämä pohjasi.

Museoiden perustamisen taustalla oli usein se, että mennyt elämänmuoto oli jäänyt historiaan. Esimerkiksi Lapin metsämuseon perustamisen taustalta löytyy huoli menneen elämäntavan katoamisesta metsätyön koneellistuksessa. Kun moottorisahat ja traktorit tulivat savotoihin, justeerit ja pokasahat sekä tukkireet haluttiin tallentaa sitä varten perus-

tettuun museoon.²¹ Kaskisissa kotiseututyötä on herätty vaalimaan aina silloin, kun ruotsinkielisten väestönsosan hegemonia on ollut uhattuna.²²

TYÖLÄISTEN ”LÖYTYMINEN”

1960-luku merkitsi suurta murroskautta suomalaisen yhteiskunnan ja myös kansatieteen kannalta. Erityisesti kulttuuriantropologian vaikutus kansatieteelliseen tutkimukseen heijasteli jälleen yhteiskunnan muuttumista. Talonpojan kritiikittömän ihailun tilalle tuli – kärjistäen – monikulttuurisuuden ihailu ja kansallisen halveksunta. Enää ei todellakaan ollut 1930-luvun tapaan muodikasta ylistää suomalaista erityislaatuja. Tästä huolimatta kansatieteen opiskelija saattoi kokea – ainakin jälkeinpäin – tärkeäksi tehtävänsä vahvistaa paikallista, suomalaista itsetuntoa ja itsetuntemusta.²³

Talonpoikaisnostalgia puri vielä kaupungistuneessa Suomessa, mutta 1960-luvulla tieteenalan oli vastattava uusiin haasteisiin, arvioitava uudelleen kansatieteen tutkimuskohdet ja tehtävät. Kaupungit ja koneet olivat tulleet jäädäkseen suomalaiseen yhteiskuntaan. Oli selvää, että kansatieteen tutkimuskohteena ei voinut enää olla yksinomaan talonpoikien hupeneva joukko – heitä oli niin vähän ja turmeltumattoman rahvaan asemesta maata saattoikin viljellä yliopistossa ”pi-

lattu” agronomi. Kansatieteen kansakäsitteen oli laajennuttava, jotta tieteenala olisi pystynyt vastaamaan ajan haasteisiin.

1950-luvulla Turkuun perustettu kansatieteen laitos profiloitui alusta lähtien uudella tavalla. Turun yliopiston kansatieteen ensimmäinen professori Ilmar Talve oli saanut oppinsa Ruotsissa, jossa kansan käsitettä oli laajennettu jo aiemmin. Kansatieteen kansaa olivat maataomistavien talollisten lisäksi myös kaupunkilaiset, ammattiryhmät ja teollisuustyöväki.²⁴ Pitkän professorikautensa aikana Ilmar Talve loi oman koulukuntansa, jolle oli ominaista nimenomaan kaupunkikansatiede ja työväenkulttuurin tutkimus. Tätä ”Turun koulua” on kritisoitu pro gradu -tasoisten opinnäytteiden kaavamaisuudesta, mutta kiistatta voidaan sanoa, että kansatieteen uudistamisessa Ilmar Talven työ on merkittävä.²⁵

Kansaa ei siis ollut enää ainoastaan maaseudun talolliset, vaan koko muu väestö pikkupiiasta rovastiin. Eikä kansatieteilijöiden kansa asunut enää ainoastaan maaseudulla, vaan kansaan katsottiin kuuluvaksi myös kaupunkilaiset. Työväenkulttuurista ja kaupunkikansatieteestä tuli uusia iskusanoja, joihin vedottiin.

Vaikka Ilmar Talve ei sitä varmasti tiedostanutkaan, oli kyseessä jälleen sosiaalinen tilaus. 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa yhteiskunnallinen ilmapiiri oli muuttunut niin, että juhlapuheiden kansaa eivät enää olleet talonpojat vaan työläiset. Heitä ihannoitiin

*... juhlapuheiden
kansaa eivät enää
olleet talonpojat
vaan työläiset.*

hiukan samalla tapaa kuin talonpoikia 1930-luvulla; heidät ”löydettiin” samaan tapaan kuin talonpojat sataa vuotta aikaisemmin. Sosiaalinen tilaus ei kuitenkaan ollut niin voimakas kuin aiemmin. Väitöskirjatasolle työväenkulttuurin tutkimus ylsi vain kerran Virpi Nurmen väitellessä lasitehtaan työntekijöistä vuonna 1989.²⁶ Oma tutkimukseni Kemijokivarren tukkilaisista on myös omalla tavallaan työväenkulttuurin tutkimusta²⁷ kuten myös Sanna Kaisa Spoofin tutkimus maaseudun teollisuusyhteisön muuttumisesta²⁸.

Poliittinen ilmapiiri 1960-luvulta 1980-luvulle todennäköisesti vaikutti rahoittajien motiiveihin esimerkiksi perustettaessa museoviraston työväenkulttuuriprojektia, mutta työväenkulttuuritutkimuksen sateenvarjon alle luettavissa tutkimuksissa poliittisia aiheita ei ole käsitelty. Samalla tavoin kuin kansa – siis ihmiset itse – ei ole ymmärtänyt jokapäiväisiä toimiaan elantonsa turvaamiseksi tai jatkumiseksi miksikään kulttuuriksi,²⁹ eivät tutkijatkaan välttämättä ole – Kustaa Vilkunaa³⁰ lukuun ottamatta – tiedostaneet tieteenalansa ideologista tehtävää tai ajan sosiaalista tilausta.

MUISTINA JA OMANATUNTONA

Kansatieteellä oli suuri tehtävä 1930-luvulta 1960-luvulle. Onko sitten niin, että kansatiede olisi pitänyt lakkauttaa 1970-luvulle tultessa? Kansatieteilijänä vastaan tietenkin ei. Siihen on myös perustelunsa.

Kansatieteen tutkimuskenttä on aina seurannut yhteiskunnan muuttumista. Tämän päivän kansatiede kuljettaa mukanaan kaikkea sitä perintöä, joka tieteenalaan on matkan varrella tarttunut. Lisäksi tieteenalan tutkimuskenttä on jälleen laajentunut. Kansainvälisessä kansatieteessä on havaittavissa kaksi tutkimussuuntaa, jotka tietysti voivat limitäytyä: yhtäältä kansatiede toimii yhteiskunnan omanatuntona ja toisaalta kansakunnan muistina.

Ensin mainittu, kansatieteen tehtävä omanatuntona, on profiloitunut kansatieteelle uuden ideologisen tehtävän. Tämä tutkimussuunta on vallalla varsinkin Ruotsissa, jonne vaikutteet ovat tulleet amerikkalaisesta kulttuuriantropologiasta. Tutkimus on yhteiskuntakriittistä, yhteiskunnan valtarakenteita ky-

seenalaistavaa. Sille on ominaista moniarvoisuuden arvostaminen sekä sorrettujen puolella oleminen. Erilaisista ryhmistä nimenomaan pakolaiset ja vähemmistöt ovat 1970-luvulta lähtien olleet Ruotsissa aktiivisen tutkimuksen kohteena.

Kansatieteen tehtävä kansakunnan kollektiivisena muistona, kokemusvarastona, saa vaikutteensa siitä eurooppalaisesta ja siis etenkin saksalaisesta tutkimustraditiosta, jossa historiallisella näkökulmalla on vahva asema. Yksittäinen ilmiö pyritään näissä tutkimuksissa kytkemään ajallisesti, alueellisesti ja sosiaalisesti yleiseen taustaan.

Käytännön ammattikuvassa fokus näkyy muun muassa kansatieteen yhteydessä museotyöhön. Kulttuurin merkityksen korostuminen maaseudun kehittämisessä liittyy yhdentyvän Euroopan kehitykseen, joka suosii alueelliselle moniarvoisuudelle ja omaleimaisuudelle perustuvaa omatoimisuutta.

Kansatiede vastaa tällä hetkellä ehkä useampiin kysymyksiin kuin koskaan aikaisemmin ja ehkä myös useammalla eri tavalla. Ei ole yhtä ainoata oikeata vastausta tai yhtä ainoata oikeaa painotusta. Yhteiskunnan moniarvoisuus heijastuu myös kansatieteen moniarvoisuutena. Se on ehkä ideologisesti vapaampi kuin koskaan aikaisemmin yli satavuotisen historiansa aikana. Tästä syystä se ei myöskään ole muotitiede kuten sotien jälkeen esimerkiksi sosiologia ja myöhemmin filosofia.

*... monissa maissa
kansatiede on saanut
nimen eurooppalainen
etnologia.*

Kansatiedettä ei ehkä pidetä – perustellusti – kovin teoreettisena tai kovin amerikkalaisena, joita piirteitä nykyinen tiedeyhteisö tuntuu arvostavan. Yhtä perustellusti sitä pidetään kuitenkin kokemusperäisenä ja eurooppalaisena tieteenalana, joka nimenomaan vanhalla ydinalueellaan keskisessä, pohjoisessa ja osin itäisessä Euroopassa on osin muuttuneena, osin muuttumattomana vastaamassa ihmisen jatkuvaan haluun, suoranaiseen pakoon, löytää oma paikkansa yksilönä ja ryhmässä, vaikkapa kansakunnan osana. Itse tieteenala hakee ehkä juuri nyt paikaansa nimenomaan eurooppalaisena tieteenä: monissa maissa kansatiede on saanut nimen eurooppalainen etnologia. Kenties tulevaisuudessa Euroopan Unionin yksittäinen kansallinen hakee identiteettinsä rakennuspuita jälleen kerran kansatieteestä. ◆

VIITTEET

- 1 Ks. Lehtonen 1972, 103.
 - 2 Lehtonen 1972, 105.
 - 3 Ks. Lehtonen 1972, 191–200.
 - 4 Lehtonen 1972, 194.
 - 5 Lehtonen 1973, 194.
 - 6 Ks. Lehtonen 1985, 24.
 - 7 Lehtonen 1992b, 52–54.
 - 8 Lehtonen 1972, 203.
 - 9 Ks. esim. Keskipoikelä 1997, 99.
 - 10 Räsänen 1989, 22.
 - 11 Ks. Lehtonen 1972, 202.
 - 12 Korhonen 1989, 104.
 - 13 Jutikkala 1958, 27.
 - 14 Lehtonen 1992, 131–132.
 - 15 Ks. Räsänen 1992.
 - 16 Ks. esim. Pälsi 1923.
 - 17 Vilkuna 1989, 7.
 - 18 Lehtonen 1982, 300; Lehtonen 1992a, 128; Ks. myös Räsänen 1989, 24–25.
 - 19 Von Bagh 1992, 54.
 - 20 Korhonen 1989, 106.
 - 23 Snellman 1996, 245.
 - 22 Räsänen 1989, 22–23.
 - 23 Lehtonen 1997, 289.
 - 24 Turun yliopiston kansatieteen laitoksesta ks. Talve 1984.
 - 25 Työväenkulttuurin tutkimuksesta ks. Talve 1985; Kaupunkikansatieteellisestä tutkimuksesta ks. Virtanen 1997.
 - 26 Nurmi 1989.
 - 27 Snellman 1996.
 - 28 Spoof 1997.
 - 29 Ks. Räsänen 1989, 12.
 - 30 Ks. Herlin 1993.
114. Toim. Teppo Korhonen & Matti Räsänen. Helsinki.
- LEHTONEN, JUHANI U.E. (1972) U.T. Sirelius ja kansatiede. Kansatieteellinen arkisto 23. Helsinki.
- LEHTONEN, JUHANI U.E. (1982) Kustaa Vilkuna 1902–1980. Finnisch-ugrische Forschungen. Zeitschrift für Finnisch-ugrische Sprach- und Volkskunde. Band XLIV, Heft 1 – 3. Helsinki.
- LEHTONEN, JUHANI U.E. (1985) Perinnäisiä tiedeteoreettisia lähtökohtia kansatieteessä. Teoriaa, aihepiirejä ja näkökulmia kansatieteellisessä tutkimuksessa. Ethnos-julkaisu 1. Lappeenranta.
- LEHTONEN, JUHANI U.E. (1992a) Kustaa Vilkuna. Pioneers. The History of Finnish Ethnology. Studia Fennica Ethnologica 1. Toim. Matti Räsänen. Tampere.
- LEHTONEN, JUHANI U.E. (1992b) Finsk etnologi och östereuropeisk forskning. Kulturforskning i Tyskland och Norden. Etnolore 12. Skrifter från Etnologiska institutionen Uppsala universitet. Toim. Anders Gustavsson. Uppsala.
- LEHTONEN, JUHANI U.E. (1997) Kenttätutkimuskohde Tammelan Portaassa vuonna 1966. Kaukaa haettava. Kirjoituksia antropologisesta kenttätutkimuksesta. Vammala.
- PÄLSI, SAKARI (1923) Tukkimetsistä ja uittopuroilta. Helsinki.
- RÄSÄNEN, MATTI (1989) Kansankulttuuri kansakunnan identiteetin rakennuspuuna. Kansa kuvastimessa. Etnisyys ja identiteetti. Tietolipas 114. Toim. Teppo Korhonen & Matti Räsänen. Helsinki.
- RÄSÄNEN, MATTI (1992) Pioneers. The History of Finnish Ethnology. Studia Fennica Ethnologica 1. Tampere.
- SNELLMAN, HANNA (1996) Tukkilaisen tulo ja lähtö. Kansatieteellinen tutkimus Kemijoen metsä- ja uittotyöstä. Scripta Historica 25. Jyväskylä.
- SPOOF, SANNA KAISA (1997) Savikkojen valtias. Kansatieteellinen arkisto 43. Jyväskylä.
- TALVE, ILMAR (1984) Turun yliopiston kansatieteen laitos 1958 – 1983. Scripta Ethnologica 34. Turku.
- TALVE, ILMAR (1985) The ethnological study of workers in Finland. Ethnologia Fennica 1984.
- VILKUNA, JANNE (TOIM.) (1989) Kansatieteilijän työpöydältä. Kokoelma Kustaa Vilkunan tutkimuksia ja kirjoituksia. Rauma.
- VIRTANEN, TIMO J. (1997) Kirjoitetut kaupunkikuvat. Etnografiaa ja etnografiikkaa. Näkökulmia kulttuurin tutkimukseen. Toim. Teppo Korhonen & Pekka Leimu. Turku.

KIRJALLISUUS

- VON BAGH, PETER (1992) Suomalaisen elokuvan kultainen kirja. Keuruu.
- HERLIN, ILKKA (1993) Kivijalasta harjahirteen. Kustaa Vilkunan yhteiskunnallinen ajattelu ja toiminta. Keuruu.
- JUTIKKALA, EINO (1958) Suomen talonpojan historia. Turku.
- KESKIPOIKELA, MARJA (1997) Pohjois-Suomen kansallispuvut. Paritaskut ja punapaita. Pohjois-Suomen kansallispuvut. Jyväskylä.
- KORHONEN, TEPPO (1989) Museoitu Suomi. Kansa kuvastimessa. Etnisyys ja identiteetti. Tietolipas